

כלכלית. במקום זאת הסתפקו בהשלכת הזבל, במשך דור, אל אלפי דונמים קרקעות והאגמים מסביב. התוצאה - זיהום סביבתי שאינו נופל בסכנות הטמונות בו מזיהום רדיואקטיבי.

זו אוסט-אלביה, זרחה נסענו בשעות הצהריים של יום סגריר, גשום, ערפלי, בכבישים צרים מלאי מהמורות. לעתים נדחפנו לתוך שיירת הצבא האדום, משאיות וטרילרים של טנקים - תנועת הרכב כמעט היחידה בכביש. לפעמים הזהיר שלט לצידי הכביש: "שטח צבאי סגור - לא לרדת מהכביש". כמה שורות טנקים רוסיים עמדו בצד, משועממים, זה 45 שנים שאין להם כבר מה לעשות. גם לרוסים בעצם לא.

קוטבוס, על אם הדרך לפרנקפורט (שעל האודר), היא מרכז אזורי של חבל דרום ברנדנבורג, ה"לאוזיץ". העורף הרחב של קוטבוס, ה"שפרהולד", חבל חקלאי וספק ירקות ראשי לשווקי ברלין, משתרע על איים רבים בנחלים ונהרות משנה של ה"ספרה". לציבור הרחב היה מוכר כיעד לטיולי סירות נוסח וונציה, בימי שבת וחג. גם כאן הזמן עמד מלכת בשנות השלושים, במראה הכבישים והכפרים והעיירות, כ"ליבן", מרכז השפרהולד. גם קוטבוס לא הראתה שינוי כלשהו - למעט, אולי, "קידום" ארכיטקטוני: רוב הבתים, שנהרסו בקרבות בשלבים הסופיים של מלחמת העולם השנייה, הוחלפו במבנים טרומיים פשוטים. הסופרמרקט שבמרכז העיר היה מואר במלואו. מה היה בפנים לא ראינו ותנועת קונים לא נראתה.

קרוב לשעה 2.00 נכנסו לפרנקפורט (שעל האודר). לפני המלחמה הייתה זו עיר תעשייתית גדולה וגשרי ה-"אודר" הארוכים עדיין לא הפכו למעברי גבול לפולין. כעת, 45 שנים אחרי המלחמה, צלקות ההרס בעיר עדיין ניכרות; כמו בית שניסו לעשות בו סדר אחרי מהומות - ולא הצליחו כל כך. עצרנו ליד הסופרמרקט - המדד לפעילות כלכלית בעיניים מערביות. לא נכוננו לנו הפתעות: המצרכים הבסיסיים נמכרו ללא הגבלות, מעבר לכך אפשר היה לוותר על המדפים. גם כאן תנועת הקונים שאפה לאפס. בצאתנו מהעיר עברנו ליד אחד מגשרי נהר האודר. מחסום הגבול היה סגור. שני שוטרים עמדו מעבר לשער הגדול, שחסם את הכביש, בנוסף לקורת המחסום הפשוטה. בטוח - זה בטוח. בצד הפולני של הגבול התאסף קהל רב, המון, שחכה בחוסר סבלנות מופגן לשעה שלוש, עת פתיחת הגבול ומתן מעבר חופשי לכמה מאות קונים הרעבים למציאות, שציפו למצוא באלדורדו המזרח גרמני. סגירת הגבול בשעות קצובות היה תוצאה של הסתערות ממושכת על מלאי הסחורות הזל במזרח גרמניה. תקלה בכלכלה השיוויונית. היום, כעבור ארבע שנים, חנויות פולין התמלאו. מה שלא השיגה האידיאולוגיה השיג הוויתור עליה.

בדרך לוריץן מזכירים לנו שלטים בירוק, שאפשר להגיע מכאן לורוצלב, ואפילו לורשה, אם רק רוצים. פנינו מועדות לוריץן ואחרי פרנקפורט מטה ואני התחלנו להיזכר בשמות הישבים, שציינו את הדרך כתחנות רכבת. בימים ההם לא הגענו לעתים קרובות לפרנקפורט/אודר. פרנקפורט הייתה תחנת ביניים, שבה ניתן לעבור לאקספרס לברסלאו. מוריץן אפשר היה להגיע לפרנקפורט במאסף בלבד. תריסר, או יותר, התחנות שבדרך לא עשויות היו להפיג את השיעמום של שעתיים נסיעה. הרכבת רק חלפה ליד יישובים אלה. עתה עלינו לחצותם, כי הכביש בכל כפר ועיירה הוא גם הרחוב המרכזי. לא השתנה פה דבר, לפחות לא במאתיים השנים האחרונות. הכל אפור, טחוב. גגות הבתים והמתכנים שוקעים כאילו מתחת עומס הדאגות וקשיי הקיום. אין כאן בשורה, אין כאן שיקום ומבט לעתיד; כאן הכל מהרהר בעבר, נדחק אל תוך עצמו.

והנה נוי-טרבין, התחנה האחרונה לפני וריץן. בדרך עוד כמה כפרים, בהם הרכבת לא עצרה. הכפר Vevais למשל, סמוך לוריץן, בעל שם צרפתי שאנשי המקום מעולם לא ידעו לבטאו; מה שאמרו נשמע כ-והוה. הכפר נוסד במאה ה-17 ע"י הוגנוטים - פרוטסטנטים שברחו מצרפת. קתרינה זה מדיצי - שאין שמו מעיד על עבר היסטורי אלא כשם בלבד. (ושמות צרפתיים של עוד כמה כפרים בסביבה; כך למשל השם Beauregard הפך בפי העם ל-בורכארט).

"וריץן - מחוז פרייאנולדה", שלט לצידי הכביש. הסרט האמריקאי מצייר Homecoming: פגישת פנים מוכרות מן העבר, טפיחות על השכם, השקת כוסית 'לחיים' בפונדק המקומי; פלשתיני חוזר מנשק במופגן את הקרקע כביטוי פוליטי; יהודי צפון אפריקה "חוזרים למקורות" למרוקו וטוניס ולוקחים עמם צוות טלביזיה להנצחת נשיקת קברים ובתי כנסת מתפוררים. אנחנו באנו לראות אתר מהעבר, במעורבות רגשית של תייר, שבא לבקר את חורבות רומא. פנאופטיקום, הקרנה אור-קולית של היסטוריה חוזרת תחת הכותרת "עיר הולדת".